

Fra:
Referansegruppa for Metochi

Dato: 20.05.21

Til:
Ledelsen ved UiA
Kopi til:

Saks nr.:
Arkiv nr.:

IDÉNOTAT FRA REFERANSEGRUPPA FOR METOCHI: METOCHI SOM MULIGHET OG RESSURS FOR UIA

Innhold:

Bakgrunn for idénotatet fra referansegruppa for Metochi
Metochi som mulighet og ressurs

A) Metochi og UiA

Formålet med Metochi

Innspill fra enkeltpersoner:

Pål Repstad: Metochis framtid – noen refleksjoner

Hans Christian Garmann Johnsen: Metochi – en strategisk mulighet for UiA

Olea Norset: Innspel frå studentane

B) Metochi og lokalsamfunnet på Lesvos

Innspill fra enkeltpersoner:

Lisbet Skregelid: Stedsrelaterte uttrykk Lesvos

Tormod W. Anundsen: ENCOUNTERS – Through art, ethnography and pedagogy

Karen-Lise S. Knudsen: Metochi og samfunnsansvar

C) Metochi og bærekraft

Metochi og bærekraftsmålene

Innspill fra enkeltpersoner:

Anne Gerd Imenes: Innspill om miljø og bærekraft

Bakgrunn for idénotatet fra referansegruppa for Metochi

Dette idénotatet er referansegruppa for Metochis innspill, med noen innspill fra enkeltpersoner både i og utenfor referansegruppa, til bærekraftsdiskusjonen, og samtidig et innspill til diskusjonen om UiAs videre bruk av Metochi på et mer overordnet nivå. Universitetsdirektøren har tatt initiativ til å utarbeide en bærekraftsanalyse for Metochi, som Fakultet for samfunnsvitenskap har fått i oppdrag å utarbeide. Dette idénotatet er ikke direkte knyttet til bærekraftsanalysen, men en del av de samme spørsmålene blir berørt. Det vi særlig ønsker å fremheve med dette idénotatet, er hvordan studiesenteret Metochi representerer en viktig ressurs og mulighet for UiA.

Notatet er utarbeidet av referansegruppa for Metochi. Referansegruppa består av medlemmer fra alle fakultetene og fra fellestjenestene ved UiA. Gruppa ønsker å være en aktiv medspiller i den videre utviklingen av Metochi. Referansegruppas mandat er «å sikre at driften av Metochi er i samsvar med universitetets interesser og studiesenterets formål», som blant annet er å «bidra til utdyping av faglig innsikt og mellommenneskelig forståelse [...] gjennom kurs, konferanser, seminarer, studier og studieopphold» i «respekt og interesse for klosterets og lokalsamfunnets verdier og tradisjoner. Studiesenteret skal i sin virksomhet bidra til at universitetet når sine strategiske mål, inkludert å styrke universitetets internasjonale profil».

UiA/HiA har gjennom flere tiår investert i studiesenteret på Lesvos og bygd opp relasjoner, kompetanser og fasiliteter som er ganske unike i sitt slag. Så vidt vi vet, har ingen andre norske eller nordiske universiteter noe tilsvarende.

Idénotatet er strukturert på følgende måte: Referansegruppens hovedinnspill kommer i neste avsnitt, under overskriften *Metochi som mulighet og ressurs*. Videre følger tre tematiske deler: A) Metochi og UiA, B) Metochi og lokalsamfunnet på Lesvos samt 3) Metochi og bærekraft. Til hvert tema har vi også, som nevnt, samlet noen signerte innspill fra ressurspersoner i og rundt referansegruppa.

Metochi som mulighet og ressurs

Mange innenfor og utenfor UiA vil kanskje spørre seg hvorfor UiA skal satse på et studiested på øya Lesvos i Hellas? Noen vil kanskje si at hvis vi skal ha en internasjonal tilstedeværelse, så bør den lokaliseres nærmere Norge. Noen kan hevde at hvis hensikten er humanitær, eller å vise internasjonal solidaritet, så er det andre og mer trengende områder av verden der vi burde engasjere oss. Vårt syn er at studiesenteret Metochi på Lesvos er en unik mulighet og ressurs for UiA som akademisk institusjon, med et stort potensial for å styrke universitetets profil og virksomhet.

Endrede rammevilkår, slik som diskusjonen om bærekraft og klima, er også en anledning for en mer overordnet diskusjon om veien videre for en slik satsing som Metochi. Det er også slik vi oppfatter utfordringen fra ledelsen ved UiA. I et utdrag fra styresaken 11/20 Om universitetsstyrets junimøte 2020 heter det:

«I de siste årene har vi hatt diskusjoner rundt om det er riktig å legge seminarer til Lesbos når øya er så preget av flyktningkrisen, og om det er forsvarlig å reise dit med de klimautslippene reisen medfører.

Lokale myndigheter har vært tydelige på at UiAs virksomhet er viktig for lokalsamfunnet. Universitetsdirektøren har bedt Fakultet for samfunnsvitenskap om å utarbeide en bærekraftsanalyse for vår aktivitet på Metochi, og denne forventes ferdigstilt i løpet av våren. Analysen skal se på klimautslipp, men også på andre sider ved drift og tilstedeværelse slik at vi har et helhetsperspektiv på diskusjonene om virksomheten på studiesenteret.»

Med dette notatet ønsker vi å bidra til et helhetlig perspektiv i bærekraftdiskusjonen. I tillegg til økonomisk og miljømessig bærekraft, er også den sosiale bærekraften viktig. Det siste gjelder blant annet hvilken betydning UiAs tilstedeværelse på Lesvos har for arbeidsplasser og lokale produsenter, hvordan UiA samhandler med aktører i lokalsamfunnet generelt og i tilknytning til flyktningkrisen spesielt.

UiA og forløperen HiA har over mange år investert i og bygd opp et godt utrustet og velfungerende studiesenter på Lesvos. Snarere enn å la utfordringene som pekes på i sitatet fra Universitetsstyresaken føre til en passiv rolle eller nedbygging av aktivitetene på Metochi, mener vi at de påkaller en styrket og økt oppmerksomhet om hva Metochi har betydd og kan bety framover strategisk for UiA som samskapingsuniversitet, både når det gjelder utdanning, forskning, innovasjon og internasjonalt samarbeid.

UiA har i nåværende strategiperiode pekt ut en rekke tverrfaglige satsningsområder, dels som ledd i å tydeliggjøre UiAs profil: 1) Teknologi og samfunnsendring, 2) Det grønne skiftet, 3) Demokrati og medborgerskap, 4) Helse og levekår, 5) Læring og danning, og 6) Kunst i samfunn. Metochi kan spille en rolle i realiseringen av samtlige av disse. Flere av disse satsningsområdene er også sentrale ved andre norske universiteter. Ved å bruke Metochi aktivt i arbeidet med de tverrfaglige satsningsområdene, har UiA en mulighet til å etablere en særegen profil og identitet. Metochi vil også kunne styrke det internasjonale perspektivet hos både ansatte, studenter og samarbeidspartnere.

Metochi er lokalisert i et område som har en klar plass i vitenskaps- og kulturhistorien. Biologien til Aristoteles (384-322) og botanikken til Theophrastos (371-287) har etter all sannsynlighet sitt opphav der. Den store poeten Sapho (ca. 630/612-570) hadde også sitt virke her. Det gir en historisk kobling til viktige temaer og utfordringer som verden nå står overfor. Det ligger en symbolsk mulighet for UiA å bygge aktiviteter rundt den koblingen. I de seneste årene har Lesvos stått sentralt i en internasjonal migrasjonskrise og derigjennom vært geografisk sentrum for noen av de store samfunnsutfordringene i vår tid. Lokaliseringen på Lesvos gir dermed mulighet for både historisk bevissthet og samtidig engasjement, der UiA har særlig gode muligheter til å spille en rolle.

Hva skal så denne rollen være? Vi tenker oss at denne rollen primært er akademisk, og særlig handler om hvordan man som akademisk institusjon forholder seg til store samfunnsutfordringer, og til de større kulturelle og historiske sammenhengene vi står innenfor. Metochi gir mulighet for å ha en dialog om viktige utfordringer utenfor de rammene man normalt opererer innenfor. Vi vil ikke her ta stilling til hva dette bør innebære rent konkret – det ser vi på som en viktig diskusjon som flere kan og bør delta i – men vi vil påpeke dette potensialet. Det innebærer at UiA ser og bruker Metochis potensial enda mer aktivt som del av sin internasjonale og samfunnsmessige strategi.

I tråd med dette vil vi påpeke de muligheter som ligger i et sterkere engasjement på Lesvos. Selv om den humanitære innsatsen de senere årene har vært viktig, ønsker vi her å fremheve det mer

langsiktige samarbeidet med lokalsamfunnet og de akademiske miljøene på Lesvos. Lesvos har store bærekraftutfordringer, om enn av en annen art enn vi har i Norge. University of the Aegean i hovedstaden Mytilene har et spennende akademisk miljø med fagmiljøer som har flere paralleller med UiA. Lesvos strever med utkantproblemer, behov for lokal næringsutvikling og innovasjon, og utfordringer med samhandling og samskaping som har paralleller til oss, selv om det også er vesentlige forskjeller. Med andre ord ligger det til rette for å lære av hverandre, til å samarbeide og lage felles prosjekter. En bevisst satsing mot dette vil kreve en strategisk vilje fra UiA sin side.

Fagpersoner ved UiA og staben på Metochi har gjennom mange år utviklet en god dialog med lokalsamfunnet og stimulert til konkret samskaping av bærekraftige løsninger, ikke minst i forhold til bruk av lokale råvarer. Metochi kan videreutvikle denne profilen med samskaping av bærekraftige løsninger. Det ligger et potensial i å fremheve og markedsføre dette enda sterkere enn det gjøres nå. Man kan tenke seg at Metochi i større grad brukes i fokus på samskapte løsninger innen mat, tilrettelegging for besøkende, formidling av kultur og bruk av naturen. Igjen vil det kreve både en strategisk vilje fra UiA sin side og ressurser, men vårt poeng er at dette kan være to-veis. Det kan i større grad være en dialog mellom miljøer på Agder som arbeider med de samme temaene, og den satsingen man har på Lesvos.

Våre innspill på de tre hovedtemaene, Metochi og UiA, samhandling med lokalsamfunnet samt bærekraft, er ikke ment som å skulle låse debatten til spesielle løsninger, men å åpne debatten om de mulighetene Metochi representerer for UiA. På alle temaene vil det å komme videre fra der man er i dag, kreve en strategisk vilje.

A) Metochi og UiA

Formålet med Metochi er ifølge formålsparagrafen (utdrag):

«Studiesenteret skal gjennom kurs, konferanser, seminarer, studier og studieopphold bidra til utdyping av faglig innsikt og mellommenneskelig forståelse. Det skal tilbys studieopplegg på et høyt faglig nivå og over et bredt spekter. Det skal legges særlig vekt på emner og opplegg med tilknytning til senterets beliggenhet i Hellas og som del av et greskortodokst kloster. Virksomheten skal drives på en måte som preges av respekt og interesse for klosterets og lokalsamfunnets verdier og tradisjoner. Studiesenteret skal drives på en ikke-kommersiell basis.

Studiesenteret skal i sin virksomhet bidra til at universitetet når sine strategiske mål, inkludert å styrke universitetets internasjonale profil.» Studiesenterets formål er slik i stor grad sammenfallende med sentrale mål for UiA.

Metochi studiesenter har vært et virksomhetssted for UiA siden 1993. Den nåværende kontrakten varer ut 2029, med mulighet for forlengelse. Antall gjestedøgn siden 1993 er over 100 000. Det har de siste 15 årene vært et snitt på 4500 gjestedøgn i året. Kursinntektene i 2019 var på kr 3 mill., og driften er så godt som selvfinansierende. Den greske staben består av 7 lokalt ansatte i 70-100 % stilling. I tillegg kommer noen ekstravakter og faste håndverkere. De fleste har jobbet på Metochi siden 2004.

Andelen seminarer i regi av UiA, inkludert samarbeidsprosjekter, er rundt 50 %, de resterende 50 % består av eksterne seminarer. Hovedvekten av seminarerne er forskerskoler, ph.d.-seminarer, sommerskoler, prosjektseminarer, personalseminarer og skriveseminarer.

Det har gjennom årene vært mange samarbeidsprosjekter mellom UiA og lokalsamfunnet på Lesbos, herunder samarbeidsprosjekter med University of the Aegean (UAegean). Noen av de pågående samarbeidsprosjektene mellom UiA og UAegean listes nedenfor:

- Memorandum of cooperation between the University of the Aegean and University of Agder ble signert i 2013. Forarbeid for fornyelse av avtalen ble startet før koronaen.
- To bilaterale Erasmus-avtaler (historie og naturvitenskap) ble også signert i 2013.
- Fakultet for kunstfag, v/ Lisbet Skregelid og Tormod Anundsen har engasjert forskere ved UAegean og andre greske universiteter i forbindelse med gjennomføring av emnene Stedsrelaterte uttrykk Lesbos (BA) og Arts based ethnography (MA).
- Handelshøyskolen v/ Hans Christian Garmann Johnsen har hatt et langvarig samarbeid med School of Social Sciences ved UAegean, spesielt knyttet til RIS-senteret ved UiA.
- Fakultet for helse- og idrettsvitenskap v/ Anne Ask planlegger en sommerskole om middelhavsmat og bærekraft i samarbeid med Department of Food Science and Nutrition.
- Fakultet for samfunnsvitenskap v/ Hanne Haaland har etablert et samarbeid med Social Anthropology and History.
- Fagpersoner fra Department of Sociology og Department of Marine Sciences har vært bidragsyttere på flere seminarer på Metochi, inkludert Metochiseminarerne.

Videre kommer to refleksjoner over Metochis ressurser og muligheter, skrevet av Pål Repstad (Fakultetet for humaniora og pedagogikk) og Hans Christian Garman Johnsen (Handelshøyskolen). De har begge i mange år vært sterkt involvert i Metochis aktiviteter.

Pål Repstad: Metochis framtid – noen refleksjoner

Pål Repstad er professor emeritus ved Fakultetet for humaniora og pedagogikk, og er en av Nordens mest meritterte religionsosologer. Han har vært en viktig ressursperson for og bruker av Metochi siden oppstarten i 1993, og har blant annet vært leder av referansegruppa.

Vi har hatt omtrent 100 000 gjestedøgn på Metochi siden vi kom dit. Et stort antall mennesker har bidratt til økt mellomfolkelig forståelse. Ungdom, og voksne med, har gjennom lokale møter, foredrag og ekskursjoner fått økt kunnskap og trolig økt respekt for hvordan andre lever.

Det har vært mange treff på tvers av fagmiljøer og møter mellom administrasjon og vitenskapelig personale. En skal ikke undervurdere verdien av å bli bedre kjent ved å være sammen en uke i nye omgivelser. Det gir olje i maskineriet og bygger ned fordommer som ellers lett melder seg mellom de og vi. Slik sett har Metochi tjent et formål om kulturbygging og organisasjonsutvikling for hele UiA. Det første seminaret jeg var på Metochi, fant sted i mars. Senere lærte vi at det var litt tidlig å begynne, det regnet ganske mye. Men i forbindelse med fusjonen til Høgskolen i Agder møttes samfunnsvitere fra ADH, lærerhøgskolen, sykepleierhøgskolen og den maritime høgskolen i Arendal en uke for å fortelle hverandre om hva de drev på med. Det var nyttig, det ga grobunn for samarbeid og lettet en fusjon mange var skeptiske til.

Metochi har gitt god kontakt med studenter. Ex.phil hadde veldig gode resultater på Lesbos, mye bedre enn i Kristiansand. Lærere og studenter kom nær hverandre, studentene kunne oppsøke

lærerne og få oppklart ting. Jeg husker med stor glede samtaler på kjøkkenet (vi var mer selvhjulpne da) om Hegel og Engels. Studentene pushet hverandre, brukte siestaen på å diskutere filosofi. I Norge kan ex.phil være en ensom ting, her ble det stiftet vennskap for livet. Undervisning i både religion, filosofi, kunst, økologi og andre fag har fått en særegen dimensjon når den har skjedd – for eksempel der Aristoteles tenkte ut pensum i filosofi.

Metochi har også vært et velegnet sted til å jobbe seg sammen i forskningsprosjekter. Presentasjon av papers og kommentarer har bidratt til at sprikende prosjekter har blitt mer koherente, og publikasjonene bedre. Jubileumboka *Arbeidssted, møteplass, klosterfred* gir mange konkrete eksempler på dette.

Det er viktig for alle disse kontaktene på tvers, for å kalle dem det, at de vanligvis skjer over såpass lang tid som en uke. Samtaler fra frokosten kan fortsette ved middagen, diskusjoner i forelesningssalen kan tas videre i ariet og på terrassen. Dette er annerledes enn vanlige, nokså oppdelte arbeidsdager i Norge, og kvaliteten i prosessene tjener på det.

At en inviterer til et såpass uvanlig sted som et kloster på en solfylt øy har også slått ut positivt mange ganger når det gjelder å lokke faglige internasjonale kapasiteter til stedet. For egen del kan jeg nevne at vi har hatt mange av de store internasjonale stjernene i religionssociologi der, og de ber om å komme tilbake – og det er tilsvarende i andre fag.

Videre har Metochi fungert som et ikon for UiA. Mange både i Norge og utlandet forbinder nå UiA med den institusjonen som har virksomhet i et gresk kloster. En sånn institusjon må det være noe med. UiA har blitt kjent og profilert gjennom Metochi.

På et praktisk-økonomisk plan kan en si at geografisk kan det være vel så rimelig å dra dit som til Norge når en har internasjonale seminarer, og oppholdskostnadene er atskillig lavere enn på et norsk hotell, selv om standarden nå er ganske mye høyere enn den var i starten. Det er vel også et poeng at mange erfaringsmessig kombinerer en ukes innsats på Metochi med en uke ferie på Lesbos, slik at antall flyturer i noen tilfeller faktisk kan bli mindre enn ellers.

Så er det spørsmål om slike argumenter er tilstrekkelige til å veie opp for det klimatiske problematiske med flyreiser. Det er selvsagt en reell innvending, særlig i de tilfellene en gjeng nordmenn reiser ned, mindre om arrangementet har et internasjonalt tilsnitt eller at kontakter med gresk academia eller lokalsamfunn inngår. Den typen arrangementer bør nok bli et større innslag i virksomheten. Vi kan håpe på mer miljøvennlige fly og være teknologioptimister, men vi må adressere fly-problemet. Apropos teknologioptimisme, den nåværende koronaperioden har vel lært oss at selv om digitale møter i noen grad kan erstatte fysiske møter, og bør gjøre det i noen grad etter at vaksinen kommer, vil en hundre prosents satsing utelukkende på digitale møter bli en fattig løsning. Noen av de viktigste faglige ideer jeg har vært med på å utvikle har dukket opp under fortrolige samtaler under og etter måltider på Metochi. En skal ikke undervurdere matens betydning for intellektuell dynamikk.

Noen vil muligens legge ned UiAs virksomhet på Metochi av klimahensyn. Det tenker jeg må vurderes opp mot en situasjon der en kanskje reiser like mye med fly, bare til andre steder. Det er et ganske dramatisk valg, vi har kontrakt til 2029 med mulighet for forlengelse. Ifølge den gode fader Nikodemos har vi kontrakt til Kristi gjenkomst, som han sa ved en kontraktsfornyelse for mange år siden. Vi har vært der i snart 30 år, og vi er gjester med etter hvert mange kontakter i

lokalsamfunnet, gjester som settes pris på, både sosialt og av et lokalt næringsliv som har hatt magre år lenge. Metochi er også en viktig lokal arbeidsplass med en dyktig og lojal stab. Full lønn og ikke permitteringer av staben har vært viktig for de ansatte og deres familier. Denne måten å behandle ansatte på er ikke uten videre en selvfølge i gresk arbeidsliv, og har blitt lagt merke til lokalt. Lokale kunstnere har funnet en arena på Metochi, for eksempel med konserter. Vi har i økende grad også fått akademiske greske kontakter, selv om det er rom for intensivering. Hvis mulig tenker jeg at en på Metochi også må kunne gi intensive tilbud til greske studenter.

Heller enn en dramatisk slutt på Metochi ser jeg for meg noen forsøk på å vri virksomheten noe mer i internasjonal retning, noe som jo generelt skulle være i samsvar med UiAs og sektorens videre utviklingsplaner.

Miljøhensyn er mer enn flytransport, og det har skjedd lovende ting når det gjelder alternative energiformer på Metochi. Her kan kanskje vår teknologiske ekspertise kobles enda mer inn, og bidra til det som i bærekraftsmålene kalles «bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre». Vi må også merke oss at kortreist mat og økologisk mat er viktige mål for Metochi.

FNs bærekraftsmål handler også om annet enn klima og miljø. Det handler blant annet om fattigdom og utrygge livsvilkår. UiA har gjennom virksomheten på Metochi sett flyktingenes forferdelige kår i leirene på Lesbos på nært hold, og har formidlet betydelig hjelp, både praktisk og økonomisk, nå sist med en strikkeaksjon. Metochis ansatte har god oversikt over lokale hjelpeorganisasjoner, noe som gjør at vi kan bidra med treffsikker hjelp.

Klimautfordringene gjør at vi må reformere virksomheten – men heller det enn en brutal nedstenging av Metochi. Fra vår sektor generelt vet vi at det kan ta lang tid å bygge opp noe, men det kan være fort gjort å bygge det ned.

Hans Christian Garmann Johnsen: Metochi – en strategisk mulighet for UiA

Hans Christian Garmann Johnsen er professor ved Handelshøyskolen UiA og medlem i referansegruppen for Metochi. Han har omfattende internasjonal erfaring og forskningssamarbeid, og vært en aktiv bruker av Metochi gjennom mange år.

Studiesenteret på Metochi tilfører UiA en strategisk mulighet langs fire dimensjoner: geografisk, kulturelt, historisk og tematisk. Geografisk ligger Metochi i en annen del av Europa, og i grenselandet mellom Europa og Asia. Den geopolitiske posisjonen åpner spørsmål og temaer som bare i liten grad er synlige i Norge. Kulturelt er Metochi utenfor det protestantiske Europa. Det er tettere på den østlige delen av den europeiske kulturen. Historisk ligger Metochi i et område der vitenskapen oppstod. Det ligger også i et område der skjæringspunktet mellom den vestlige tenkning og kultur på den ene siden og den muslimske/asiatiske tenkning og kultur på den andre, er blitt synliggjort gjennom historien. Tematisk befinner Metochi seg i et sosialt og politisk miljø der temaer som samhandling og sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft utfordres på en helt annen måte enn i Norge.

De fire dimensjonene gir UiA mulighet til å strekke sitt engasjement ut over det å være et relativt lite, regionalt norsk universitet. Det gir oss mulighet til å ta en rolle utover vår regionale tilstedeværelse i Norge. Det vil kreve en bevisst strategisk holdning og vilje fra UiA. Den rollen man

bør ta, bør **ikke** være politisk eller i form av sosialt engasjementet, men snarere akademisk. Med andre ord, kan Metochi være utmerket arena for akademisk refleksjon rundt noen av de store samfunnsproblemer som Europa (og verden) er stilt overfor.

Forslaget er altså at UiA bruker Metochi symbolsk og konkret for å ta en strategisk posisjon i det å adressere store samfunnsutfordringer utover egne regionale og nasjonale grenser. Hvordan kan man tenke seg at dette manifesteres? Et forslag er å initiere ett eller to årlige **faglige symposier**, gjerne i Aristoteles ånd, der store samfunnsutfordringer settes på dagsordenen. Dette kan gjerne gjøres sammen med Aegean University.

Det er selvsagt begrenset hvor mange mennesker som kan være til stede på Metochi på samme tid. Derfor, for at symposiene skal kunne bli store begivenheter, så kan man tenke seg at de kringkastes, for eksempel i samarbeid med NRK, BBC eller på egne digitale plattformer. Metochi blir da et symbolsk samlingssted og arena for viktige faglige debatter som angår «hele verden», der «verden» kan delta digitalt.

Ideen med å løfte fram Metochi symbolsk på denne måten, er ikke i konflikt med, til hinder for eller til erstatning for at stedet drives slik som i dag. Snarere tvert imot. Det vil bare styrke dagens driftsmodell. Poenget med forslaget er å gjøre det meningsfylt for UiA å fortsette å drive studiesenteret Metochi, ved at Metochi tilfører UiA en strategisk dimensjon som gir det mulighet til å innta en internasjonal rolle.

Olea Norset: Innspel frå studentane

Olea Norset er leiar for Studentorganisasjonen i Agder (STA) og deira representant i referansegruppa for Metochi.

«Med økt globalisering øker også behovet for internasjonalisering av høyere utdanning og forskning. Internasjonalisering må sees på som en ressurs for universitetet, som bidrar til kunnskapsspredning, faglig utvikling, økt samfunnsnytte og mangfold.»

Utdraget ovanfor er henta frå Studentorganisasjonen i Agder sitt politiske dokument om internasjonalisering. Å tilrettelegge for å imøtekomme dagens globalisering kan by på miljømessige utfordringer. Målet bør vere å finne den gyldne middelveg for å imøtekomme dei begge, både å verne om klima og miljø, men også å finne denne vegen gjennom det globale forum.

«Universitetene må arbeide aktivt for å legge til rette for forskning og utdanning som bidrar til at studentene får en utdanning og kompetanse som imøtekommer fremtidens miljø- og klimautfordringer.»

Å imøtekomme klimautfordringane må skje i eit global fellesskap. Viktig lærdom skjer i slike fora, både forskning, kunnskapsutveksling og kulturforståing. Denne forskinga skjer gjennom slike samarbeid, og denne forskinga kjem studentar til gode, generasjonen som må finne løysingar på utfordringane verda står ovanfor.

Metochi er ein inngangsport her. Senteret gjev sentral kunnskap til fleire forskingsfelt, noko som kjem studentane til gode. Ikkje minst gjev senteret verdifull, kulturell forståing for samarbeid. UiA

bør halde fram med det gode samarbeidet, men ein kan sjå på gode løysningar som kan vere meir berekraftige. Korona har blant anna gjort oss betre på digitale løysningar, noko som også kan brukast på eit senter som Metochi. Ein kan streame undervisningar, ta historiske vandringar på film og jobbe saman over zoom. Ein kan også tilstrebe å få mest mogeleg ut av dei reisene ein tar. Treng alle å vere der til ei kvar tid?

For å auke kunnskapen knytt til Metochi og dermed bidra sterkare inn i bærekraftsmåla kan det vere nyttig å sjå på kva for grupper det er som tar senteret i bruk også. Kanskje er det nyttig at fleire unge studentar som skal bidra til å løyse morgondagens utfordringar tar senteret i bruk. Det er iallfall ei vurdering ein bør ta.

Kan også senteret brukast til feltarbeid for fleire studentar? Ved å legge feltarbeid til senteret og området rundt senteret, kan også studentane bidra med arbeid og forskning. Dette kan vere eit meir berekraftig alternativ enn at dei tar feltarbeidet sitt i til dømes Asia. Dette gjer også at same personar kan gjere fleire arbeidsoppgåver medan dei er ved senteret.

Ved eit auka fokus på berekraftige metodar for å halde senteret oppe, kan desse også lærast vekk til dei som nyttar seg av senteret. Metodar og inspirasjon ein kan ta med seg vidare.

B) Metochi og lokalsamfunnet på Lesvos

Vi vil i denne delen fremheve noen av de ressursene og mulighetene Metochi gir gjennom lokalsamfunnet på Lesvos for å utvikle og styrke UiAs utdanningstilbud og FoU-aktivitet. Lesvos er plassert midt i de store samfunnsutfordringene i vår tid, blant annet med tanke på utviklingen av den internasjonale migrasjonskrisen og utviklingen av demokrati og medborgerskap i Europa, og er et godt utgangspunkt for dialog om demokrati og medborgerskap. Tilstedeværelse på Lesvos gir mulighet for både et historisk og et samtidig engasjement, der UiA har mulighet til å spille en rolle.

Lisbet Skregelid: Stedsrelaterte uttrykk Lesvos

Lisbet Skregelid er førsteamanuensis ved Fakultet for kunsthøgskolen og emneansvarlig for BA kurset Stedsrelaterte uttrykk Lesvos. Hun er medlem av referansegruppa for Metochi

I 2018 og 2019 ble BA kurset Stedsrelaterte uttrykk Lesvos gjennomført i regi av Fakultet for kunsthøgskolen på Metochi. Det er foreløpig satt på vent videre pga. koronasituasjonen. Bakgrunnen for opprettelsen av kurset var et ønske om å ha et kurs for studenter som forholdt seg til lokalsamfunnet, et lokalsamfunn som i stor grad var og er preget av flyktningsituasjonen på ulike vis. Kursene har gjennom de to årene det er gjennomført, samlet engasjerte erfarne kunstnere, og også helt unge studenter med interesse for hvordan kunst kan adressere samfunnsutfordringer. Kursene har blitt samkjørt med et liknende ikke-studiepoenggivende kurs i regi av Fluks - senter for ung kunst og kultur ved samme fakultet.

“Would it be possible to relate artistically to the tragedies happening on the sea between Turkey and Lesvos, on the shore and around the refugee camps at all? Would it be better to stay away

instead?" (Tribbensee i Skregelid 2020). Slike spørsmål ble stilt til deltakerne på kurset av kunstnerisk ansvarlig Andre Tribbensee. Spørsmålene ble reflektert inn i kunstprosjektene som forholdt seg til Lesvos som sted generelt, og samtidsproblematikk her spesielt. Mange valgte flyktningssituasjonen mer eller mindre eksplisitt som utgangspunkt.

Da deltakerne satt på flyet ned til Lesvos, var de fleste overgitt over at noen kunne reise ned til Lesvos for kun å feriere. De syntes også det var underlig at kursdeltakere på Metochi som var der samtidig som dem, kunne jobbe med helt andre ting enn det de selv gjorde. På tross av at flere jobbet ganske tett på flyktningeproblematikken, ved for eksempel å initiere kunstworkshops på restauranten *Home for all* for mindreårige flykninger og hjelpearbeidere, ved å ha danseworkshops inne i Moria leiren for samme aldersgruppe, ble bildet kunstnerne og studentene hadde av Lesvos endret gjennom oppholdet og gjennom kunstprosjektene. De så at situasjonen for øya var kompleks og sammensatt, og fikk en forståelse for hva for eksempel mangel på turister gjør for øyas økonomi. Vi fikk også innblikk i det lokale universitetets arbeid i Moria Village, hvor fortvilte innbyggere gjerne ville assosieres med andre ting enn kun den nå nedbrente og beryktede leiren. Enkelte av kunstnerne har vendt tilbake til Lesvos for å delta i hjelpearbeid. Noen av dem har også opprettet innsamlingsaksjoner. En av disse kunstnerne er Hilde Honerud, som har hatt flere utstillinger med sine bilder fra Lesvos og fra samarbeidet med Yoga and Sports for Refugees. Bilder av Honerud er også innkjøpt i forbindelse med nybygg på UiA i 2021.

Kurset Stedsrelaterte uttrykk Lesvos på BA nivå er sammen med kurset Arts based ethnography på MA nivå (ledet av Tormod Wallem Anundsen), initiativ fra Fakultet fra kunstfag som bidrar til ambisjonen om å ha aktiviteter på Metochi som forholder seg til lokalsamfunnet. Kursene ivaretar også flere områder i UiAs strategi, spesielt det tverrgående satsingsområdet Kunst i samfunn. Kursene har også involvert ansatte fra University of Aegean som forelesere og samarbeidspartnere. Dette har ledet til samarbeid om større forskningssøknader, bla Horisont 2020 søknad i 2019, samt en Erasmus+ søknad samme år, som ble i innvilget.

Tormod W. Anundsen: ENCOUNTERS – Through art, ethnography and pedagogy Erasmus+ strategisk partnerskap 2019–2022

Tormod W. Anundsen er førsteamanuensis ved Fakultet for kunstfag og leder for Erasmus+-prosjektet ENCOUNTERS, der Lesvos står sentralt. Anundsen er vara i referansegruppa.

UiA, fakultet for kunstfag har etablert et treårig Erasmus+ strategisk partnerskap fra 2019 til 2022, der arbeid på og i relasjon til Lesvos står sentralt. Målet med prosjektet Encounters – som kan oversettes med 'møter' eller 'møtesteder' – er å utvikle kritisk metodologi for arbeidsformer der studenter, forskere, kunstnere eller pedagoger skal møte nye steder eller grupper. Utviklingen består i å føre sammen tre former for praksis som på ulike måter anvender, undersøker eller utvikler 'møter': etnografi, sosial og stedsspesifikk kunstpraksis, og kritisk pedagogikk.

Navet i samarbeidet er etter planen eksplorativ sommerkurs på Lesvos som skal holdes hver sommer i løpet av de tre årene, og der studentene møter Lesvos gjennom mennesker, steder, institusjoner og lokale temaer – som på mange måter også er globale temaer og problemstillinger. På grunn av pandemien har prosjektet måtte tenke mye av dette på nytt, og har i løpet av det siste året latt de seks partnerinstitusjonene rekruttere studenter til en form for 'residency' i lokale

forsknings- og utviklingsprosjekter ved hver partnerinstitusjon, og dele resultatene av og refleksjoner fra disse i jevnlig digitale møter i partnerskapet.

To av partnerinstitusjonene er i Hellas: University of the Aegean, Department of Social Anthropology and History (Mytilini, Lesvos), og Athens International Ethnographic Film Festival, Ethnofest. Med Lesvos som et eksplorativt startsted og Athen som arena for å legge frem studentarbeider på en festival, er den greske dimensjonen en viktig kjerne i arbeidet, noe vi opplever som en naturlig videreføring av UiAs lange engasjement på Lesvos. I tillegg deltar University of Amsterdam, den svenske kunstnergruppa Raketa, samt britiske ArtsCabinet, som har ansvaret for å lede publiseringsarbeidet. Høsten 2021 kommer første serie av publikasjoner fra samarbeidet som fokuserer på hvordan de metodene knyttet til 'møter' som vi har jobbet med å utvikle har vært aktualisert og løst i en tid som har vært preget av sterk reduksjon i menneskelige møter, til og med fravær av møter over hodet.

Karen-Lise S. Knudsen: Metochi og samfunnsansvar

Karen-Lise S. Knudsen er seniorrådgiver i Ledelsen stab, med samfunnsansvar som et av sine ansvarsområder. Hun var en av initiativtakerne bak innsamlingsaksjon og andre flyktningerelaterte engasjement på Lesvos.

På UiAs nettsider sies dette om samfunnsansvar:

«Universitetet i Agder er seg bevisst sitt samfunnsansvar på flere områder, både sosialt og etisk, innen miljø og bærekraft, i samarbeid med frivillige organisasjoner både i Norge og internasjonalt og i samhandling med regionen og samfunnet som helhet».

Vi ser at universiteter over hele verden i økende grad anerkjenner at de har et ansvar for å engasjere seg i - og respondere på aspirasjoner og utfordringer både globalt og lokalt, til beste for det samfunnet de tjener og for å bidra til bærekraft.

“A profound change is taking place in our understanding of the mission of higher education. Increasingly, we have realised that academic freedom must be accompanied by the exercise of academic responsibility, in the sense of making a contribution to civil society. Actively responding to societal challenges is one way of doing so. (Chris Brink, University World News, 21. januar 2021)

Gjennom snart 30 års tilstedeværelse på studiesenteret Metochi på Lesbos, har Universitetet i Agder hele tiden vært i tett kontakt og dialog med lokalsamfunnet, både direkte og med kjøp av varer og tjenester. Universitetet har i økende grad vært seg sitt ansvar bevisst, som en del av lokalmiljøet på øya. Da flyktningetilstrømmingen til øya eskalerte i 2015, fant vi det derfor naturlig å bidra på vår måte, med bl.a. innsamling av klær og sko og midler til lokalt drevne hjelpeorganisasjoner. Vi ønsket å støtte de lokalt drevne hjelpetiltakene og knyttet på den måten nye kontakter og vennskap. Flere ansatte bidro også direkte i hjelpearbeidet.

Mange ansatte og studenter var og er engasjert i situasjonen på Lesbos, og dette engasjementet bidrar til intern kulturbygging. Det har vært noe å samles rundt, en felles «mission». Da vi ett år, i stedet for julegave til de ansatte, kjøpte en varebil som vi lånte ut til hjelpeorganisasjonene, fikk det

derfor stor oppslutning. Responsen på den seneste aksjonen som Metochis venneforening har dratt i gang, med innsamling av strikkevarer til flyktningene, viser tydelig dette engasjementet.

Flyktningutfordringene og de økonomiske vanskelighetene er på ingen måte over på Lesbos, og mange er fortsatt engasjert i dette, både menneskelig og faglig. Mange av våre kolleger bruker sitt faglige ståsted inn mot situasjonen både i forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid. Det er blant annet forsket på frivillighet, det har vært jobbet med kunst og kultur for og med flyktninger, og det har vært arrangert ulike seminarer på Metochi om beslektede temaer, bl.a. et seminar om traumer, et tverrfaglig jubileumsseminar om flyktningssituasjonen i dag og historisk («The Refugee Situation Today – An Interdisciplinary Perspective» og «Refugees – In the 1920s and Today – An Interdisciplinary Perspective»). Slike seminarer får en helt annen dimensjon når man er på øya. I tillegg til det dette tilfører UiA, vet vi at det betyr utrolig mye lokalt at UiA fortsetter sin tilstedeværelse, fortsetter å være en god nabo og venn på tross av en vanskelig situasjon på øya.

C) Metochi og bærekraft

Driften ved studiesenteret har hatt et bærekraftfokus helt fra oppstarten og innfrir på svært mange av de relevante bærekraftsmålene.

Metochi og bærekraftsmålene

Nedenfor viser vi hvordan Metochis drift står i forhold til bærekraftsmålene, inndelt i økonomisk, miljømessig, sosial og kulturell bærekraft.

1. Økonomisk bærekraft, økonomisk betydning lokalt (mål 1, 6, 11)
  - leieforholdet til klosteret, vedlikehold av klosterannekset Metochi
  - lokalt ansatte (3 heltids- og 4 deltidstillinger, de fleste ansatt siden 2004)
  - lokale håndverkere engasjert i vedlikehold og byggeprosjekter
  - kortreiste råvarer fra bønder, fiskere og produsenter (ost, honning, olivenolje)
  - innkjøp av andre lokale varer og tjenester til driften
  - bidrag til reparasjon av lokal infrastruktur (vannpumpe, vannrør)
  - donasjon av brukte bærbare pc-er til skolene i Vest-Lesbos kommune
  - aktivitet på Metochi genererer aktivitet andre steder på øya (turisme, seminarer)
2. Miljømessig bærekraft, energibruk og infrastruktur (mål 7, 12 og 13):
  - sykkel som hovedtransportmiddel for kursdeltakere
  - solpanel (varmer opp alt varmtvann og vannbåren gulvvarme)
  - infiltrasjonsanlegg for kloakk
  - ikke klimaanlegg på soverommene, kun på undervisnings- og grupperom
  - kortreist mat, sesongmat og vegetarmat
  - høsting av villmat (oregano, kamilleblomster, timian, salvie, fennikel osv.)
3. Sosial bærekraft
  - a) Involvering av lokalsamfunnet, blant annet gjennom samhandling med lokale utdanningsinstitusjoner og andre lokale aktører (mål 4, 10, 16):

- gjennomførte samarbeidsprosjekter med University of the Aegean: Bidrag på seminarer (Love – Ancient and Modern Perspectives 2015, Transformation in Response to Climate Change 2017, Anniversary Seminar 2018), forelesere og studenter på seminarer i regi av UiA Handelshøyskolen og Fakultet for kunstfag.
  - planlagte samarbeidsprosjekter med University of the Aegean: Middelhavsmat og bærekraft, invitasjon til samarbeid om havforskning (mål 14)
- b) Arbeidsplasser, kjøp av lokale varer og tjenester (mål 8, 10)
- gresk stab på Metochi – 7 lokalt ansatte i 70-100 % stilling, ca. 6 måneder per år, gode arbeidsvilkår (lønn i koronatida), de fleste er kvinner (likestilling mål 5)
  - håndverkere (snekker, smed, murer, elektriker, rørlegger)
  - lokale bønder og matprodusenter (bidrag til opprettholdelse av lokal produksjon)
  - lokale butikker
- c) Senterets engasjement og betydning i lokalt utfordrende situasjoner, slik som økonomisk krise, flyktningkrise (mål 1, 16, 17):
- program for å donere bærbare pc-er fra UiA til skolene i Vest-Lesbos kommune
  - innsamling i regi av UiA-ansatte til lokale frivillige organisasjoner (Agkalia, Starfish Foundation, Pikpa Lesvos Solidarity, Kitrinos helseklinikk med flere)
  - seminarer med lokale aktører (for eksempel Metochiseminarene, jubileumsseminaret)
  - promotering av øya (for eksempel i Metochi-bøkene)

4. Kulturell bærekraft

- respekt for lokale tradisjoner (jf. formålet), rydding av stier og bevaring av minnesmerker rundt Metochi (basseng, rester av infrastruktur for vin- og osteproduksjon, gamle byggeteknikker)
- oppgradering av bygningene på Metochi i tråd med klostertradisjon og lokale håndverkstradisjoner
- «vi er gjester» - etisk perspektiv
- den bærende idéen – del av kulturhistorien, samarbeid (mål 17)

Anne Gerd Imenes: Innspill om miljø og bærekraft

Anne Gerd Imenes er professor ved institutt for ingeniørvitenskap, hvor hun underviser og forsker på tematikk tilknyttet fornybar energi, med hovedfokus på solenergi og solcelleteknologi. Hun er medlem av referansegruppa.

Bærekraft handler om samspill: Mellom natur og mennesker, mellom generasjoner og mellom nasjoner. Vi kan ikke bli et bærekraftig universitet i isolasjon. Samarbeid og tette relasjoner på tvers av landegrenser er en forutsetning for å lykkes. Økt forståelse for hvordan vår kultur og vårt forbruk påvirker mangfoldet i naturen og livsgrunnlaget til fremtidige generasjoner gir oss motivasjon og kunnskap til å gjøre de nødvendige endringer. De beste ideer skjer i kreative fellesskap som får oss til å utvide horisonten og se saken i en større sammenheng.

Det er vanskelig å oppnå disse målene uten reisevirksomhet. Et bærekraftig universitet kan ikke tillate ubegrenset reisevirksomhet uten tanke for miljøfotavtrykket som etterlates, samtidig er det ikke hensiktsmessig å legge ned all aktivitet som innebærer flyreise av miljøhensyn. Vi kan definere 'meningsfulle' flyreiser til Metochi basert på forskningssamarbeid og utdanningssamarbeid. Dette gjelder også generelt for faglige reiser og konferansevirksomhet som bidrar til langsiktige

bærekraftige løsninger globalt. Kunnskap og utvikling bidrar til å løse klimautfordringene og kan oppfattes som et 'netto positivt klimaregnskap'.

UiA arbeider mot en grønnere reisepolitikk og har et samarbeid med reisebyrået Berg Hansen hvor utslipp for flyreiser beregnes og innrapporteres automatisk til UiA, og som oppgir at de kan finne reisealternativet med lavest CO₂ utslipp totalt. Det pågår også et nasjonalt arbeid innen universitets- og høyskolesektoren for å identifisere og implementere grønne tiltak, hvor Asplan Viak har utarbeidet forslag til de viktigste klima- og miljøfaktorer samt et sett med grønne indikatorer som kan benyttes for å evaluere status i denne sektoren [1,2]. Mens flyreiser er regulert av EUs kvotepiktige sektor, er andre utslipp relatert til bygg og drift av universitetets områder ikke regulert og gir derfor en større mulighet til å påvirke de totale utslipp ved å gjøre egne tiltak lokalt.

Så hvor mye CO₂ per år kan hver person i gjennomsnitt slippe ut? Status per i dag er at EU-land slipper ut i snitt **7000 kg klimagasser (CO₂) per person per år** [3], og for å nå FN's klimamål må dette reduseres til **under 2000 kg innen 2050** som et globalt gjennomsnitt per person [4]. For å oppnå målet må vi arbeide mot følgende endringer:

- Energi fra fornybare kilder
- Fossilfri transport
- Spise mindre kjøtt og meieriprodukter
- Redusere forbruk (klær, ting, møbler)

Kanskje både UiA campus og Metochi kunne bli foregangseksempler for miljøvennlig drift?

Følgende er ideer som kan diskuteres i forbindelse med tiltak for å redusere CO₂-utslipp i tilknytning til reisevirksomhet:

- Hver UiA-ansatt har et årlig CO₂ budsjett
- CO₂-trading (de som reiser lite kan selge/gi sin kvote til de som reiser mye)
- Kompensasjon av CO₂-utslipp (f.eks. beplantning, bevaring av regnskog, etc.)
- Planlegge lange opphold, kombinere med ferie
- Meningsfulle reiser
- Benytte direktefly
- Mer miljøvennlig drift på Metochi og reise til/fra flyplass.

Konkrete forslag til miljøvennlig og bærekraftig drift på Metochi er gitt i listen nedenfor (hvor grønne markerte forslag er allerede i bruk):

- Lokale matvarer, kortreist mat
- Økologisk jordbruk/prinsipp
- Elektriske sykler og scootere (etter 2028 eller fra fornybare kilder, se kommentar nedenfor)
- Varetransport med elbiler (etter 2028 eller fra fornybare kilder, se kommentar nedenfor)
- Biobuss eller elbil for flyplasstransport/sightseeing (etter 2028 eller fra fornybare kilder, se kommentar nedenfor)
- Batterier/ladestasjon (etter 2028 eller fra fornybare kilder, se kommentar nedenfor)
- Strøm fra fornybare energikilder (solceller, vind)
- Varme fra fornybare energikilder (varmt vann fra solfangere, jordvarmeveksling, etc.)
- Energieffektiviserende teknologi (sparepærer, isolasjon, varmepumpe, etc.)
- Kildesortering og lokal avfallsbehandling: Gjenvinne. Organisk avfall – lokal behandling, kompost, jordforbedring.
- Bruke lokale tjenester og håndverk
- Gjenbruk av tekstiler eller andre produkter med gjenbruksverdi

- Utfasing av plast
- Spillvann: Toaletter/dusjvann brukes i lokalt kretsløp, vanner trær lokalt med 80 % fordampning til luft og 20 % infiltrert i jord. Gir næring til piletrær, poppel, eukalyptus, etc. Veden kan brukes til fyring. Bidrar til godt CO₂ regnskap, utnytter vann under tørkeperiode sommerstid (kilde: Henrik Kofoed Nielsen, Institutt for ingeniørvitenskap).
- Vann fra kjøkken kan ev også gjenbrukes
- Regnvannstank
- Drikkevann, saltvann destillering
- Gaver med mening (slik som julegave UiA)

På grunn av at elektrisk strøm på øya Lesvos produseres fra et eldre oljekraftverk, vil det ikke være anbefalt å legge om til elektrisk transport dersom strømmen kommer fra oljekraftverket. Det er planer om å knytte Lesvos til det nasjonale strømnettverket, men ifølge nåværende planer vil dette ikke skje før 2028-2029. Dette kan være en enda tydeligere mulighet for å se nærmere på bruk av lokal distribuert strømproduksjon fra fornybare energikilder slik som solceller og vindturbiner.

Figur 1: Bilder og en illustrasjon av rensesystem for spillvann implementert ved Metochi. Kilde: Henrik Kofoed Nielsen, UiA.

Det foreslås at man kan gjennomføre bærekraftstudier/analyser hvor alle energistrømmer på Metochi gjennomgås (energibruk og energiforsyning), og hvor alle strømmer gjøres miljøvennlige. En mulig metode er BREEAM evaluering og utforming av et problemnotat. Dette kan gjennomføres som et internt prosjekt eller et studentprosjekt i samarbeid med veiledere ved TekReal. Videre foreslås det at det innledes dialog om faglig prosjektsamarbeid med Aegean universitet som har svært aktuelle forskningsprosjekter og forskningslaboratorier relatert til bærekraft og miljøteknologi. Det finnes flere tematisk overlappende områder mellom Department of Environment ved Aegean universitet og Fakultet for teknologi og realfag ved UiA, eksempelvis solcelleteknologi og vannkvalitet, men også muligheter for tverrfaglig samarbeid innen eksempelvis miljøøkonomi og utdanning, som kan være relevant for å øke vår internasjonale forskningsrelevans mot de store

globale utfordringene og samtidig kunne nyttiggjøres ved lokal implementering av metoder, analyser og forskningsresultater både ved campus UiA og Metochi.

The screenshot shows the website for the Department of Environment at the University of the Aegean. At the top, there is a navigation menu with links for 'The Department', 'Studying', 'Research', 'Staff', 'Students', 'Alumni', and 'News'. Below the navigation is a search bar and a 'Research' sidebar with links to 'Research Laboratories', 'Research Projects', 'Scientific Publications', and 'Aegean Journal of Environmental Sciences'. The main content area is titled 'Research Laboratories' and features a grid of ten laboratory cards, each with an image and a title:

- Research Centre of Environmental Communication and Education
- Waste Management Laboratory
- Biodiversity Conservation Laboratory
- Energy Management Laboratory
- Laboratory for Environmental Policy & Strategic Envir. Management
- Remote Sensing Laboratory
- Regional and Insular Development Laboratory
- Water and Air Quality Laboratory
- Laboratory of Applied Economics of the Environment

Figur 2: Oversikt over forskningslaboratorier ved Department of Environment ved University of the Aegean. Laboratoriene omfatter følgende tematiske områder: Environmental Communication and Education, Waste management, Biodiversity Conservation, Energy Management, Applied Economics of the Environment, Environmental Policy & Strategic Environmental Management, Remote Sensing, Regional and Insular Development, Water and Air Quality.

Referanser:

- [1] L. A.-W. Ellingsen, R. Skeie, M. Fuglseth, E. S. Hognes, H. N. Larsen, *Klima- og Miljøfaktorer for Universitets- og Høgskolesektoren*, Asplan Viak på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, oppdragsnr. 623310-01. Åpen rapport, 09.08.2019.
- [2] L. A.-W. Ellingsen, I. C. Jensen, K. Steen-Olsen, M. Fuglseth, R. Skeie, E. S. Hognes, H. N. Larsen, *Grønne Indikatorer for Universitets- og Høgskolesektoren*, Asplan Viak på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, oppdragsnr 623310-01. Åpen rapport, 01.11.2019.
- [3] Eurostat Statistics Explained, *Greenhouse gas emission statistics – carbon footprints*, 2 February 2021, ISSN 2443-8219, online https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Greenhouse_gas_emission_statistics_-_carbon_footprints#:~:text=The%20EU's%20total%20carbon%20footprint,by%20importing%20goods%20and%20services (accessed 11.02.2021).

UNIVERSITETET I AGDER

POSTBOKS 422 4604 KRISTIANSAND
TELEFON 38 14 10 00 FAKS 38 14 10 01
ORG.NR 970 546 200 MVA post@uia.no www.uia.no

[4] J. Delbeke and P. Vis (ed.), *Towards a Climate-Neutral Europe – Curbing the Trend*, (Ch.1, p.3), European Union 2019 online https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/toward_climate_neutral_europe_en.pdf (accessed 11.02.2021).